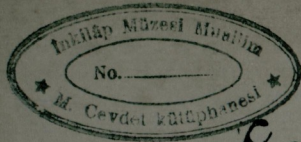

۶ حزيران ۱۹۱۸

صافی : ۴۷

ایکڑھی جلد

یکی محبوسہ

اجتماعیات

اسکی تورکرده

۱

دیند سحرک فرق

اسکی تورکرکه دینی حقهده (دینار تاریخی) ینه دائر یازیلان کتابلرده پک آز معلومات واردور . بو حاکم سبی ، تورکرکه اسلامیتدن اولسکی دیناری حقهده کافی وثیقهلرک موجود اولماسی دکلدر . بزه اسکی زماندن خبر ویردن کتابلرده بوکی وثیقهلر ایستئیلن مقدارده اولماسیبله ، یاقوتلر و آلتایلیلر کی بوکون حالا اسکی اعتقادلردنر بویوک بر قسمنی محافظه ایدن تورک شعبه‌لری کوزمزرک اوکنده جانلی وثیقهلر حائنده دوربیرلر . اسلامیتدن اولسکی تورک دولت وجهینی آکانه‌سیدک ایچون ، او زمانکی تورک دیندنک بیله‌سی لازمدر . بناءًعلیه ، اسکی تورک دینی تدقیق ایتک بوکون اهمیتی بر مسئلهدر . آوروپا عاقلری مغولستان ، سیریا ساحلرئنده یاشایان قوملرک و بومیانده اسکی تورکرکه کرک دینی و کرک سحری سیستملرینه مشرک بر تعبیر اولورق (شامایزم) نامی و بریورلر ، (شامان) لری بو قوملرک هم روحانیلری ، همده سحر بازلی کی تلق ایدیورلر . یوتون دینلرده دینی آیینلره سحری آیینلر قلمی بر سوزنده بری برندن ایریدر . اوحالده ، عمومی قانونه تماً اسکی تورکرکه لرموشولرئنده دینی سیستمله سحری سیستمک آیری اولسی اقتضا ایدر . ایشته ، بز بومقاللرده ، اسکی تورکرکه دینی تدقیق ایدرکن ، بودینک سحرله اولان مناسبتی آدیم آدیم تعقیب ایدم حکمز کی ، بو ایلک مقالهده باخاصه بو موضوع اوززنده دولاشه جفز .

عمود کاشغری به کوره ، اسکی تورکرکه جه دینک اسکی نوک ضمیمه (نوم) گله‌سیدر [۱] . (تاکری نومی) تاکریک دینی معناسلرده . تورکر عینی زمانده یوتون دینلرده (نوم) نامی و بریرلرمنش . دیوان لمانده (نوم‌صین لغتئندیر) دینله‌سی احتمالکده بوکرکهک چینجندن آلتدینقی افاده ایدیور . او حالده ، مستسخلر (صین) گله‌سی (صین) شکندده تحریف ایشمار دیکلدر .

ومغیرا کیدیر . دائماً صدک یاننده بولورلر و کافرلرک کتابلری و احکاملاری اوقورلر [۱۲] .

عمود کاشغری به کوره تورکرکه سحره و بر دکلری اسم تورک فاسیله (یانی) گله‌سیدر . تورک قانی شرق تورکجه‌سه مخصوص اولوب اوچ نقطه‌لی اولدی یازیلیر و (W) حرفی کی تلفظ اولور . غرب تورکجه‌سینده بو حرف اکثریتله (و) ه تبدیل ایدر . بناءًعلیه ، بو کله‌کی اوغوز شیوه‌سه چوبریرسک (یالوی) صورتنده یازیمک لازم کایر . بوکله‌دن اشتقاق ایتک اوزره شرق تورکجه‌سینده سحر یازک اسیده (یالوچی) ایئش [۱۳] .

کوزیلورک بو کله (ایلی) معناسنه اولان (یلاواج) گله‌سنه بکزیور . اسکی اوغبورلرایلیجه (یلافی) درلرمنش [۱۴] .

عمود کاشغری سحر دن باشه برده (کهات) نامله بر شی قبول ایدیور . کهات سحرک ای طانیان قسیدر . کاهن ، سحری ای برصقله یایان آدامدر . بویوی ایسه سحری فنا مقصدله یایار . آوروپالیلر برنجیده (آق سحر *magie blanche*) ، ایکنچسینه (قاره سحر *magie noire*) درلر . عمود کاشغری تورکجهده کهاتک بر نوعنه (بات) نامی و بریلدیکنی ییلدیریور [۱۵] .

اسکی تورکرده (قاش) نامی و بریلن بر طاش واردی . بو طاش واسطه‌سبله یاغور یاغیریلدینی ایچون ، بوک (یاغور طاشی) ده دینیلیدی . ینه بو طاشله روزگار اسدیریلر ، یاغین سوندورولور ، یاز اورتئنده قار یاغیریلیدی .

عمود کاشغری (یغا) تولکسینده بو طاشله بر یاغینک سوندورولدیکی و یازین قار یاغیریلدینی کوزیله کوردیکی سویلور . ایشته بو طاشله یایان سحره (یات) دینیلرمنش . (یات طاشی) اسمیده آلان بوسحری طاشه ، صوکران (بدا طاشی) ، (جدا طاشی) ، (باده طاشی) آدلری و بریلش و بوکله فرانسزجه‌ده (*jade*) شکندده کیشدر . عجبیلر بو طاشه (یش) نامی و بریلر . معمایه ، بوکله‌لکده اصلاً تورکجه اولدینی فرض ایدیلیر . چونکه ،

[۲] تین — اللج من امه الکفر . وهو فیه کالعام و التین فینا . وهو ابدأ بکون عندالعم و یقرأ الکتاب و احکام الکفره تعوذ بالله تعالی . (دیوان لغات الترک ، اوچینجی جلد ، صیفه ۱۲۷) [۳] یانی — السحر منه یقال للساحر «بلیفیج» دیوان لغات الترک ، (جلد ۲ ، صیفه ۲۵) [۴] دیوان لغات ، جلد ۳ ، صیفه ۳۵-۳۶ .

[۵] یات — کهاتن تشکن باعما مخصوصه عجب بها الطورالرخ و غیرها . معروف ذلک فیه ینیم . وانی عایت ذلک ینیم . فعل ذلک لاطفاء حریق وقع هناک لجاء اللج علی الصیف باذن الله تعالی واطفاء الحریق بحضری . (دیوان لغات ، جلد ۳ ، صیفه ۰۲) .

آلئدن یاردیم کورسونلر ، فاقین آغرئدن تسلی دیوسونلر ، فاقین کوزلردن قوت بولسونلر ! مقصدی نه اولور ایسه اولسون ، تجارت و یاخیرت ، هر جمعیت ، هر شرکت حصه‌سه دوشن فداکارانی یانلی ، ایچنده یاشایوب قازاندینی بو شهرک فلاکتسه ، دردینه اشتراک ایتیلیر . علی‌الموص اهالیکن تقدیمه ، اعتراضنه قارشى درحال جوشه‌رق حسنائندن بول بول بحث ایدن زمانه زنکیتری ایچون ، بو، الهاک و خلقت قارشینده تقصیرلری عفو ایتدیرک خیرلی برایشده اولاییلیر . ایله حیرت ، آک بویوک ، آک مهم کارنی درجیب ایدن غیرمسلم تبعه ملنه‌شوسبله خیر خواه اولدقاری کوستره‌یلدرلر . تاریخک برکون طبیی اولورق کلوب چاربه‌ق اولان عکس‌العملی ، غضبی اورتئنده سلامت قاپوسنک آناختاری ، بوکون یاغینی آیلک ، خیرخواهق اوله‌جقدیر . زنکیلیر ساده پیامه خبرلری دکلر ، بر آژرده وجدانلریکن سسنی دیکلهمه‌یلدرلر . هرکئی بویکی صدایه اویدورالر مادی و معنوی ، ایکی باشلی سلاطین برقازاق یاغش اولورلر .

خلاصه استانبولک ، یا تحکک وظیفه‌سی یانانلره یاردیدر . فقط ظاهری ، آلاچی برعماونت دکلر ، اساسی ، قوتی بر یاردیدر . بکا اوله کلبورکک الهاک نظری اوززرتزه چورولش ، شو صولکمتجان ایچندک حرکتزه یاقور . یازینک سلائی بوکونک حرکتزه یاغلی ... دینرک احکمندن قوت آله‌رق پوره‌کرک کوستردیک بوله چالیشمالی‌ز . هر بیزک یا دوشه‌کاره دوشش بر امیدز خستمنی ، یا ماضینک تبدینده اوغراماستدن قورقدیغز منی‌منی بر یاروروسی ، یاخودده غریزلرده خبریمز قالدیغز بر سولکیسی واردور + بونلرک باشی ایچون ، تولولر بیزک روسی ، دریلر بیزک سلائی ایچون ، ساده ماللری ، ملکاری دکلر ، باغرلری ده یاغش اولان شو فقیر همشیریلر یاردیم ایتلی‌ز .

اسکی ساکن و رفاهلی دورلرده بیله مثلشز بر فلاکت مایلیلین بویاغین ، جهان حیرتک ولوله‌سی ، بهالینلر ایچنده ، دوشونه‌کرک نه بویوک برادرده ... مصیبتک بویوکلی نیتدنه چالیشمالی‌ز . بشیکندنه دنیالک فلاکتلردن خبریمز ساکن ساکن اوویان یارورمه باقارکن ، وجداندن کلوب ، بکا ، چوجوقلری سواقلره دوکولش عاقلره یاردیم اص ایدن قدسی سسی دیکلورم . بوکون ایشته شو معنوی سس استانبولک بویوک و شغلتلی پوره‌کنی ایتکله‌یلدر . بو سه اطاعت ایتلی‌ز !

رفیق مال

ینه بو تورک قاموسجیسنه کوره ، اسلامیه هنوز کیرمه‌منش اولان تورکرک روحانیلره (نوبن) نامی و برلر . دیبورکک نوبن بزم ایچمزه‌کی علما [۱] نوم — الله و الشریعه . یقال منه «تکری نومی» ای شریعه الله و دینیه . و کذلک الملل کلاسی «نوم» و هده لفه‌الصین . (دیوان لغات الترک ، اوچینجی جلد ، صیفه ۱۰۰) .

اسکی نورکده (پن) گهمی شیشک معنانه در .
 محمود کاشغری بو گاهک حداثده شو منی ذکر
 ایدیلور : (کیمک باندده قاش بولورسه شیشک
 اونی یاقاز) بومنی ایضاح ایندکن صوکر شو ایکی
 خاصه بده علاو ماییدیلور : (۱) قاش طاشی بر بزاچنه
 صایلوبده آتسه آتیلیرسه طاش یاقادینی کی بژده
 یاقاز . محمود کاشغری بونک تجربه ایدیلش اولدینی
 تأکیداً سولور . (۲) صوصاشن ایلان بر آدم
 بو طاشی آغزیناچنه آلیرسه صوصاشنی ایلان بر [۶]
 (قاش) ، سیاه و بیاض اولق اوزره ایکی نورو
 اعین . بیاضنه (اورونک قاش) ، سیاهنه (قرا
 قاش) دینلیرمش . (اورونک) شرق تورکجه سنده
 (آق) معنانه در . بیاض قاش (مهر) صورتده
 برابر طاشینیر و بوسورته سیدیرمن ، صوصاشندن
 و شیشکدن امین قالیریمش . بوزوک قاشی تغیری
 بو استعماک بر سیدیر . (ختن) شیرینک ایکی
 طرفده آقان ایکی ایرماق واردرک بولردن برینه
 (اورونک قاش اوکوز) ، دیکرینه (قرا قاش
 اوکوز) نامی وریلیر . (اوکوز) ایرماق معنانه در .
 محمود کاشغری به کوره ، برنجیده (بیاض قاش) ،
 ایکینجیه (سیاه قاش) بولورمیش . گویا
 بو طاشلار بو موقعدن باشقه دنیاک هیچ بر طرفده
 بولمازمیش [۷] .
 یاغمور طاشنه تاریخ و جغرافیا کتبالبورنده راست
 کلینیر .
 (روضه الصفا) شویله یازیور : «نوحکمسی
 جودی داغک اوززنده سلامتی بولقدن صوکره ،
 حضرت نوح بویوک اوغلی یاقی شرق جهته مأمور
 ایدنی . تورکوزک (جده ناش) نامی ویردکاری
 یاغمور طاشنی اوکا ویردی . بو طاشه (بده طاشنی)
 دخی دیرلر . اسم اعظم اوززنده محکوک اولدینی
 ایچون ، یاق یاغمور ایستهدیکی زمان ، بونک
 واسطه سیهله مرادینه نائل اولوردی . بو طاش
 حقدنکی روایتلر اودرجده قوتلیدرک اترق اونده
 کیسه مک شهبه بجالی یوقدر . شیمیدی ییله تورکار
 آراسنده بوجندن طاش موجوددر و مقصدلرینک
 استحصانه خادم اولور . [۸]
 «معجم البلدان» ایکینجی جلدنده شویله بر
 عبارده واردر : «تورکارک نزدده برطاش واردرک
 ایستهدکاری زمان اونکله یاغمور یاغیرلر و قار
 جلب ایدلر . (احمد بن محمد المدهنی) (ابی العباس
 [۶] شن — البرق . یقال فی حکمة التزک «کنک
 بلا قاش بلسا یشن بقاس» معناه من کان مع قاش
 و هی جارة بیضاء صافية غتم بها لایضر البرق لانه طبعها
 كذلك فانها لا یخرب کبراس فی النار لا یخرب و لا کبراس .
 هذا عجب . و اذا عطش الرجل فاخذها فی فمه نکسر
 ضارقه المطنش .
 (دیوان لغات ، جلد ۳ ، ص ۱۶)
 [۷] دیوان لغات ، جلد ۳ ، ص ۱۱۲ ، ۱۱۳ .
 [۸] ملی تباعیلر مجموعه سی ، صافی ۳ ، ص ۴۴۲ .

عیسی بن محمد الروزی (دن تفلاشویله روایت ایدیلور :
 اوغوز ، دوقوز اوغوز و قارلیق کی بوت برست تورکله
 سیتورداش اولان ماوراءالهرده و سائر مملکتلرده
 دائماً ایشیدیلرکله بونکولرک ایچنده بولونان بر
 مملکتده غایت غریب برمال وارمش . تورکارک
 ایلیچک اناسنده و کرکک باشقه تورلر احوالده
 ایستهدکاری زمان یاغموریاغدر ، یاخود قارویرودت
 و امثالی جلب ایدیلیرلر . بز بو خصوصه
 نکذیلر تصدیق آراسنده بولونیوردق . فقط ، نه
 زمانکه خراسانده وایلیک ایدن صالح اولدینی
 قدر اوراده کی حکومتلده مشکور طاینان (داود
 بن منصور بن ابی علی البادغسی) له کوروشدک ،
 دردمز زائل اولدی . بو ذات اوغوز تورکارک
 حکمداری (حویه) یعنی (یاغوز) نک اوغلی
 (بالق) له کوروشمش و آزارنده شویله بر عاودر
 جریان ایش : - بز ایشیدکله تورکارک ایستهدکاری
 وقت یاغمور و قار یاغدر سیدیلریش ، سزدهده
 بو اقتدار واری ؟ - تورکارک الهک ضعیف و عاجز
 قوللیدر . بویله بر اقتداره ناصل مالک اوله ییلیر
 معافیه ، سزک ایشیدیکلرده دوغرودر . دوریکز
 سز بونک حکمه سی آکلایم . بنی ددلمدن
 برسی برگون باباسنه دایرلیر . بابا اوزماک
 حکمداریدی . کندی ییکلینری و قوغلارنی و قازاقانی
 سون آدمالری برابر آلدق کون دوغوسی طرفه
 کیدر . اورارده آقینیلیق و آوچقله عمر سوردرکن
 یولی بر شهره اوغرا . بو شهرک اهالیسی ارق
 بو طوطرافدن اوتیه کیسه مک کچمه سمن امکان
 اولماذی سولیرلر . مکر اوتیه بانه بر داغ وارمش که
 کونش اونک آرقسندن بره غایت یاقین اولدق
 دوغار و اصابت ایدینکی بونون شیریلی یاقارمش .
 ددهم بورانک مسکون اولوب اولایینی صورمش .
 مسکون اولدینی سوبله مشار «احوالده ، اوراده
 ناصل یا شایه ییلورلر» سؤالنده شوصورته جواب
 ویرمزلر : «اوراده انسانلرک بر آتنده و داغلرک
 ایچنده سردابلی وار ، کونش دوغار دوغماز بو
 سردابله کیرلر ، آنجق کونشک غروبندن
 صوکر اوردان چقارلر . بابانی حیوانلر کنجبه
 بولر ، کندیلرینه خاصیتی من طرف الله الهام ایدیلش
 اولان بر نوع قاقیل طاشندن ایدیلیرلر . کونش
 دوغونجه بو طاشی باشلی اوزرینه قالدیلر ، درحال
 کونشله باشلی آراسنده بر بولوت پیدا اولور : «
 ددهم بو سوزلری ایشیدینجه ، بونو حاف اولکله
 کیتمی آرزو ایدنی . فالحقیقه ، ایشیدیکلر
 عیبی اوراده کوردی . بابانی حیوانلرک قوللاندینی
 طاشلری اوزرکله قایلشیدی . بو طاشلری بولونجه ،
 کرک کندینسی و کرک معیتدک ایدیلر بولردن
 کافی مقدارده مملکتلرینه کتیردیلر . ایشنه ، حالا
 تورکارک نزدده موجود بولونان طاشلر اولماشلردر .
 تورکارک ، یاغمور یاغمه سی ایستهدکاری زمان بو طاشی
 بر آز قییملیدیلر ، درحال بولوت پیدا اولور .
 قار یاخود سیرن هوا ایستهدکاری زمانسه داه

چوق سالالدر . درحال قار و سیرنلک حموله
 کایر ... ایسته تورکارک بو خصوصه کی حکایه سی
 شوندن عبارتدر . بوایشلی یا نه لری کندی هنرلی
 دکدر ، بلکه الهک قدرتک بر تجلیسیدر .
 ایسته ، محمود کاشغریک بزه تورک کاهلکنک
 بر نوعی اولدق خبر ووردیکی (یات) سحر بازاری
 بو طاش واسطه سیهله اجرا اولونوردی . اسلامیندن
 صوکر بو طاشک کاشغریک ، اوززنده (ام اعظم) له
 «محکوک اولسته ، حضرت نوحک بونی اوغلی یاقه
 ویرمه سته عطف ایدیلدینکی کوردک . اسلامیندن
 اول ، بو خاصله باشقه صورته تفسیر ایدیلوردی .
 ایلریده فصلاً آتلا تهنجفر (بوغو تکین اناسی) [۹]
 بزه بو طاشک کونکن این (آلین ایشیق) دن
 حصوله کندینکی کویرتیور . بو افسانه کوره ،
 تا کرینک نوری کونکن ایکی آغاج (هوش آغاجله
 فندیق آغاج) اوزرینه ایندکن صوکر
 تصلب ایدرک تورک شوکتک طلسمی اولان
 (قوتلوداغ) ی وجوده کیتمیشدر . (قوتلوداغ)
 یشم طاشندن بر قایادره کورلرک الله بولونقیه ،
 تورک خاقانی دنیاه حاکم قاش . (بولون کن)
 زمانده چنبیلر ، بو غافل حکمداری آلدانلر
 تورکارک بو قیبتی طلسمی ائدن آلمشیر . بونک
 عقبنده تورکارک بویوک (کوج) ی وقعه کلرک
 تورکار هر طرفه داغیلش بو صیراده اویغورلرده
 «(بش باقی) اولکسه قدر کیتملر . بوریاتلر ،
 یاق طاشنک اسکی تورک حیاتنده کیمیتی کویرتیور .
 فقط ، بزم قاتعنه کوره ، بو طاشله بابیلان (یات)
 علملریه ، دخی بر ماهیتی حائر اولفردن زیاده سحری
 بر ماهیتی حائرده ، بو کون کاشغر اولکسند یاغمور
 و کوزدل هوا وجوده کیرمن سحر بارلر (یاده جی)
 نامی ویریلرله ده یونکرک دوغرولنه بریلیدر . [۱۰]
 (غره نارد) دیبورک (ختن) ده چقاریلان
 (یاده) طاشندن بیهزیک ، جو یوق باشلی ، حقیه
 قوتسی ، بابی چکمک ایچون بارمه قاپلان ائله ،
 قلم صایه ، قرقاش و یاخاسه طلسم اعمال ایدیلر . [۱۱]
 (سیدروزوسکی) دیبورک : یاقوتلرده «سانا»
 آدی بر طاش واردرک کونشک لمعی شعیفه تیر .
 بو تدقیقیه به کوره یاقوتلرک «سانا» سیهله اوغورلرک
 «یاده» سی عینی شیدر . فالحقیقه ، سائر تورک
 لهجه لرندکی (ی) کله سی یاقوتیه به کیرکن (س)
 صرفه تبدل ایدر . فقط ، یاقوتلر بو طاشی حقدن
 کیتمه یه جگانه بر باقیلیرسه ، تورکار نظده مقدس
 طاینان هر هانکی برطاش (یاده) ماهیتی کله ییلدیک
 آکلاییلیر . (سیدروزوسکی) (سانا) حقدنه آشاغیدک
 [۹] (بو) کله سی احوالک (بوغو) اسمیهله
 علاقه داردر . شرق تورکلری طلسمه (بوغو)
 نامی ویریرلر .
 Le turkestan et le tibet , grenoard [۱۰]
 page : 188
 [۱۱] کذا

معلوماتی و برپیور : « (سانا) طائی ، قاینار
 صویه آتینجه قوشمه ، باغیرمه باشلار ، صوگرا
 تاور . بو خارقلی بر طاشدرکه روزکارلری ،
 فیصلتی ، فوراقلی جلب ایدهیلیر . هر سیاح بو
 طاشدن یاشنده بولونمقدن ایستر . چونکه ، بو طاش
 آتک یلسته باغلانیرسه خفیف و سیرین بر نسیم
 اسدیره رک سینکری قاجیر بر . بو طائی یلدر
 اصابت ایش برلره آراق لازمدر : بوندن باشقه ،
 آنلرک ، اوکوزلرک ، آیلرک ، قوردلرک ، کوپکلرک ،
 اوردلرک ، قازلرک ، قازنارلرک الخ احتشاش داخندهده
 وجوده کلهیلیر . قوردک سنانسی که قدرتی اولاندنر
 قوراقلعه سب اولهیلیر . عادی برساتن یازاورلر سنده
 سربلک حصوله کتیرمیلیر ، حتی قاز و روزکارلری ده
 جلبه مقدردر . بو طاش ، بر انسان باشی شکندهدر ؛
 فقط ، چوق کوچوکر .

هانکی طرفدن روزکاره سی مراد اولونیورسه ،
 سنانی ال ایچنده او جهته دوغرو طوقی کایفدر ؛
 چونکه بویله یایلینجه درحال او طرفدن روزکار
 اسمکه باشلار . سانی مؤثر اولغه اجبار ایچون ،
 اونی دوکک لازمدر : آلدینی هر ضریبه قارش
 فنا هوای برکون ویر . عینی زمانده ، بر طاقم
 انسانلری ده اوقوقی لازمدر : چوچوغم حیاتی
 غالب ایشینک ... دواورلرک بیلایینک ... قازم
 ثولون که کناه طایه جنم ، یاکرزسی طایه جنم ، یا سانا
 سانا ، اوده طوتولهماز . هانکی حیواندن حصوله
 کلبسه ، اونک یایغیسی ایچنه ساردقدن سوکر ،
 اونی بر دلک ایچندهدوقله کزله کک لازمدر . سانا ، ثولون کک
 سوکر ، آرتق باشقه طاشلاردن هیچ برقی قالاز .
 ساداده مؤثر اولان قوت ، بوتون کاشاندمه منشر
 بولونان قدرتدر ، فقط ، ساداده زیاده بر شدتی
 حازدر . هرشی ؛ قایا ، اغاج ، جالی ، داغ ،
 سیلاب ، اوت ، چپچک و یا خاصه انسان الیه یایش
 اشیا (اش) نامندوکی صمیمی بر جوهره ، بر ذاته ،
 بر روحه مالک کدلر .

بو اشدکه اولرک یاشامه سنی ومؤثر اوله سنی
 ممکن قیلار . [۱۲]
 یاده طاشنک اسک تورکلر آراسنده کی (بو سحر) یا
 قدسیته یایلینجه ، بوکون قاینارک زینت
 اولوق قولاندقاری یاقوت ، زمرد ، الماس ، انجی
 کی طاشلرکده وقیله معنوی خاصه لر ، اوزمانکی
 ایدیلکلی بو کوکی اقدیصاتی قیلدر ، اوزمانکی
 دنی قیمتلرک برقیسه اولدینی آکاشیلیر . بو واقعه ،
 بر اقدصادی قیبتلرکده بداینده دینی قیمتلر سورنده
 بشلادیغه ای برمتالدر .

ن محمود کاشغری ، تورک کاهنه عمومی بر تعبیر
 اولوق (قام) دینلکیکی سویلیور . [۱۳]
 شامان کله سی بو (قام) تعبیردن وجوده کلددر .
 او حالده ، شامانیزم ، قایلرک یاقدرلی فلارک هیئت
 مجموعه سی دیکدر . فی الخفیقه ، قایلرک موقعیتی نامین

revue de l'histoire des religions [۱۲]
 tom 46, page: 208-209

[۱۳] دیوان لغات ، جلد ۳ ، صفحه ۱۱۷

ایدن آتاری یالخاصه ایلزنده کی (تپ) شکندهدر
 (طبل) در ، بوتنک برابر ، قایلرک جوی حاضره
 تأثیر اجرا ایتک ایسه دکلی زمان (یادا) به مراجعت
 ایتکلی ده آکاشیلیر . (رادولف) آتاری
 تورکلرک شامانیزمی حقه کی تدقیقنامه سنده ییورده :
 « آباقان منبرلندن اوزاق بولونغان بر موقعده
 هفتله لجه دوام ایدن بر فورته یه طوتولوق . یانده
 بولونان بریاداجی الی آتندده هیچ بر (یادا) بولونغان
 ایچون ، بتم سیاحت اجزاخلانمندن آتشی اولدینی
 علاجی بر قاشیق ایچنده آتسه طوتقدن سوکر
 دعا ایتک باشلادی . » معنایه بوراددهده (قام)
 برینه بر (یادای) دن بحث ایدیلور .

یاقوتلر ، شامانه (اوپون) نامی و برلرک
 اوغوزلرک (اوزان) کله سیله مناسبتدردر .
 عینی زمانده سحر بازه (آتانه) اسنده و برلرک
 بکلی و روحانیلری ده (توپون) آدله تسمیه ایدلر .
 اوپونلرک یعنی شامانلرک (توپونلر) قارشی و شعیتی
 آکلامی ایچون ، (توزون) اسندوکی شامانک ،
 (سیه روزه وسکی) به شکایت اولوق سوله ییلده
 آکاشیلدک سوزلری دقله اوقوقی کایفدر : « بر
 هیتم ارواحک تپه سنده دوشمکه شکوخی . ارواح
 بزه بعض ایدلر ، چونکه ، بز انسانلری مدافعه
 ایدیلور . فقط ، انسانلر ، کندیلرینه خالق ایدلری ،
 یعنی توپونلری ، برنسلری ، ریشلری ، دومایلری ،
 خلاصه بوتون حکومت سورده ، حکم و برده ،
 فرمان بپوران کیسه لری بزه مراحج کورورلر .
 چونکه ، انسانلر کوزیاتی دوکدورمه دن ، اونلر
 اوززنده حکمران اولوق ممکن دکلدر . » [۱۴]

کورپیورک یاقوتلر حال (توپون) کله سی روحانیلری
 ایچون محافظه ایدیلورلر . بوندن باشقه ، اسک
 تورکارده روحانیلرله بکلرک یعنی سییاسی ریشلرک
 عینی کیسه لر اولدینفده آکلاپیور . بو سوتله ،
 اوخون کتابلر زنده ، کرک تاریخلر دمه کور
 اولان (تودون) یاخود (تودون) کله سی (اساساً
 طوسون معنانه در) توپون کله سیک اصلی اوله ییلیر .
 محمود کاشغری به کوره (تودون) (عربی : الفقه) و مؤرخ
 المیاه فی الشریع ، معنانه برده (طوسون) معنانه در .
 شرق تورکیجه سندنکی (تودون) (تودون) ذالی
 تورکیجه سندنکی (ی) حرفه تبدل ایتیکینه کوره
 (تودون) له (توپون) ک عینی کله اوله سی فوله
 مندلدر . حتی ، محمود کاشغری به کوره قاره کیکلردن
 اولان بکلرک اوچونجی درجه سی تشکیل ایدلر (توکیین) ده
 (تودون) دن عبارتدر . چونکه چیلر ، (یاقوت) دن
 سوکر کالمن ریشیه (تودون) نامی و بر دکلی کی
 محمود کاشغری ده سوه قدن اولان اعرابا کی
 قاره بکلرک برنجی درجه سنده (بوغوش) یعنی
 قاره وزیر ، ایکنجی درجه سنده (یاقوت) ، اوچونجی
 درجه سنده (توکیین) ناملری و برلرک کی خبر
 و برپیور . دیمک اسک تورکارده دینی وظیفه لری ده

[۱۴] (سیه روزه وسکی) ک یوقایده ذکر
 کین مقاله سنده مراجعت

سییاسی ریشلر ، یاخود سییاسی وظیفه لری ده دینی
 ریشلر ایفا ایدیلوردی .

شیدی به قدر نقل ایتدیکدن روایتلر (قام) لرله
 (توپون) لرک فرق قیلاً شتور ایدتی . فقط ،
 مستثنای بزه دها واضح بر سورنده ارانه ایچون
 دها صریح بر روایت احتیاجز حالا یاقدر . ایشته ،
 بو روایت ده (جونی) نک (جهانکشا) سنده
 (اوپون) لرله عائد فصلده [ص ۳۹ - ۴۰]
 کورپیورلر . جونی بوراده دییورک اوپونلرک
 پت برست اوله سیک سیمی شورد : اول زمانده
 اوپونلرک علم سحر بیلیرلری و بو حرفی بیللرله
 (قام) درلردی . و بوکون معولر آووسنده
 اکثریتله معکوس جفستله معول بولونان و خرافه لر
 نقل ایدن و شیطانیلری تسخیر ایتدیکلری ادعا ایدن
 و عییند خبر و برن طاقانه اولاندردر . بونلر حقه ده
 معلوماتی حائر اولان بعض زلرک شوبله دییورلر :
 بزایشته کک شیطانلر ، چادیرک تپیرمندن بونلرک
 یانته ککلر ، بونلرک قوتوشورلر ؛ شریر و وحلردن
 بعضیشک بونلرک الفتده یاخود مخالفتده بولونه سی
 مکنلدر . بو طاقانه ک روحانی نفوذه مالک اولدقاری
 آن ، طبیی شوبلک (پراز) ، مقلدنن اطق اولدینفی
 ساعدت . ایشته بو طاقانه (قام) نامی و برلیر .
 معوللر ده علم و معرفتاری بولونغان ایچون ، اسکیدن
 بری قایلرک سوزلرله حرکت ایدلر . بوکون بیلله
 باشده زاده لرک سوزلرله و دعا لریله اعتقاد
 ایدلر و برایشه تشبیه ایدجکلری زمان بونلرله
 منجملرک انقافاری اوللوزه ایشلا ماللار . خسته بونلر
 تدابیری خصوصنده ده بونلر یعنی درجه ده اعتقاد ایدیلیر .
 ختایله (یعنی شمالی چپنده) پوت برسنگ واریدی .
 خلتک (اوپونلرک خلتک) تزدینه ایلچی کوندرلشدی .
 توپونلر دعوت ایدیلدی . بونلر ککلر کز ایکی طاقانه
 (یعنی قایلرله توپونلر) قارشی به قوتولیلیر .
 هانکی طرف غالب کلیرسه دیکر طرف اونک دینه
 کیره جکدی ؛ توپونلر کندی کتابلرینه (نوم)
 درلر . (نوم) اونلرک کلاملرک معقولاندر ؛
 برطاقم خرافه لری ، حکایه لری ، وایتلری حاوی
 اولدینی کی بوتون پیغمبرلرک شریعتلرینه و دینلرینه
 موافق ای معظه لر ده متضمندر .

مثلاً اذا وظلم و یوکا محتال شیلردن احتراز ایتک
 و کوتولرک ایلرکله مقابله ایلیمک ، حیوانلری و سائر
 ایتیمه سمک کی اخلاق قاعده لری محتومدر . بونلرک
 عقیده لری و مذاهب لری مختلفدر . فقط کک منشر اولان
 مذاهب لری (طویله) مذهبه بکزر . درلرک بوکونکی
 مخلوقات بیکلرجه سنده اول بینه یاشاملاردی . بونلردن
 ایلیک یانلرله عبادتله مشغول اولانلرک روحلری
 حرکتلرله متاسب اولان حشراتک ، بزنجی حیوانلرک
 و دواوارلرک وجودلری حلول ایتددر ، و سببند دولا فی
 عذاب کورمکده درلر . معنایه بونلرده بیهکات
 غایلدر ، سوله ککلی یانلر ، باعاده لری سویلرلر .
 توپونلر ایشته بو (نوم) کتابندن بر مقدار اوقوخیته ،
 قایلر مبهوت اولدیلر و بو سببله پوت برسنگ دینی
 قبول ایتدیلر و برچوق قوملر ده اونلر تابع اولدیلر .

نافاسیہ دوعرو

... بویوک عفرک عرق سیدہ ...

اوچ کوندر یوزغون بردشمن پشتنه
آتیلان مظفر، قهرمان اوردو
کچدی بوللرده جنک آتشنه
طوئامش روحیله اوقولما یوردی .

دالار اوپووردی آل سانچاقاری ،
حرمتله آکیلوب یرلره قادار .
توتکی اونوش کوی اوجاقاری
یقینده یکیدن جانلاریه ، یارلار .

باقوشلار چکیلر ییقی دامارلر ،
اونوتور ینلر غریبلاری .
ینه آقام اوستی ، سوزولر ، یاردن
اینلرک شلنلر آغیلاری .

یوکهلر آقامش غریبلکنده
تارلاردن ینه حزن تورکولر .
آی حال، اوزمان قلیله اینده
باق ناسل آغلیان دونغر کولر...

شاه فخری

قبر آقشامدی

آلین عصا ائنه ، صاچلرنده ضیالو
باتان کونش صولره کونک یاسی آغلار .

اقلرده آملر اوبر سکوت اینجده ...
ایشلنلر مور داغلره دومانلار بر پرده ..

دومانلر اوجار .. کیچه آرتار .. صو اینجیلنلر .
اوزاقلردن اوفلنلر ، زمان زمان ، بر تغیر .

کوکلرده سامان یولی اوزار ییلدیزلرله
جوبانلر شاقلاشیر قیرده کوی قیزلرله .

هیچقیر بر چشمه لرده یریلک سسلی ،
باشلرلردن صاورولور کارلک نغسلی .

قوال سسلی کلیر ، ییلدیزلی یاماجلردن ،
یاماجلری دولاشیر سوروسیلره بر جویان .

او آندنه تا اینجده کیزلی بر یرم قازار ،
دوداقلرم اسمکی « نردهسک » دیه آتار ..

آجیلر بولولاردن کین کونلرک قای ،
کیریکلرمدن یاشلر دوشنر ییلدیزلرکی ..

یحیی صام

مشقیر

برکونلک جومو قنبرنه

۲

بوکون برآزدویان کوکلر قیریق ؛
هرکوکسده واربر کیزلی هیچقیریق .

اینجه دوشدیکک انسانلر، یازیق
عدل اینچون اعمادر، حق اینچون صاغیر!

بوکون هر نظرده مدیون بیاتکدر؛
هرتیز ناصیه برجاللی فقیر .

دویولاز درشدن کلن اینلر ؛
سن چیقبوب آی کنج ؛ کورسکله باغیر !

باشکده رهبرک اولان عرفانله
ایچکده الهاملر ویرن و جدانله

قازا کللی بوللرده ، یورو ، اغانله ؛
نوره قوشان هرآن بولونور ، چاغیر !

لکن قازاندیک ظفره دالنه ،
سسکک حقنه سنده پای آلمه ،

یغیدیکک القاضک اوستنده قاله ؛
زحمتک اولاسین لطفکدن آغیر...

ابراهیم عزالدین

براه

یادمه کلدیکه کلشنک کللی

قولاغمنده اوتر بر حزن بلبل ؛

کل یوزلو بردلرلر قیزک کاکلی

کیکیدر مرهیلنه قتمرلی سنبل

آجایلردن یاغان یالیزلی قارلر؛

عشقک آلدیدر روحی ییقارلر .

بهادی سورم ، امیدلر ویریر ؛

ایچمده یاشانیر بر یکی دنیا .

هر یشیل پرافله بر ماتم اوبر ،

هر چیچک بر یکی مژدهدر کویا .

ایلاقلر ، لالهلر ، ترکسار آجار ،

عطری روزکارلر هوسلر صاچلار .

سورم بهادی ، سوکی فصلیدر ؛

هر چیچکلی کولکده بر چیقی صافلار .

باقیشلر باغینددر ، شوخدر ، نازلیدر ؛

عشوهی هر یرده امل قوجاقلار .

ندیم دیوانیدر هر کل دسته سی ،

هر بوسه بر چیاغین غزل بستانه سی .

عادل فویدیکو

و مشرق جهنده بولونان بو پوت برستلر قدر
متعصب واسلامینه دوشمان هیچ بر جاعت بو قدر .
بوویقه بزه اوغورلرک یالکیز سحره ایثانقلاری
و معنوی رهبرلری یالکیز (قالمی) اولدیغی ، فقط ،
صوکرادن ، توپونلرک غلبه سیله (نوم) دینه
کیردکلرکی کوستریور . محمود کاشغریک افادهلری
(و سیه روزه و سکی) نلک یاقولر حقنکه دی بیاناتی ده
بو افادهلری تایید ایدییور . غیا (نوم) (بودیزم)
یاخود بو دینه منسوب بر کتابلر اسعی بندر بوسه ،
اویغورلرک (بودیزم) دینه کیرمه دن اول منسوب
اولدقلاری عمومی تورک دینک عنواغیدر ؛ بوخصوصده
بوکون قطعی برشی سوبله ییم .

فقط ، (توپون) تعیری یاقولرک اینجده ده
بولوندیغه باقیایره ، هر حالده توپونلرک (بودیزم
راهلری) اولادینی ثابت اولیور . چونکله یاقولر ،
اویغورلرک بودیت اولدقلاری زماندن داها اسکی
بردورده تورک عالمنلر آیریلشلردر . بوندن باشقه ،
(تودون) کلمه سی ، اورخون کتابه سنده دموجوددر ؛
حال بوک بو کتابه یازیلدیغی زمان ، اویغورلر ، هنوز
بودیزم دینه کیرمه مشلردی . چونکله برابر ، روحانی
رئیسله (توپون) دینلمه سی تورک لک قدیم راستمالاری
اولقی صورتنده ده (نوم) بودیزم دینه عالمدر تعیری
اوله ییلیر . بوسلله یی ، فیاولوغلر حل ایدم چکلردر .
فقط ، شیمعدن شو جعت آکلاشیلورکه (شامانلر)
اسکی تورکلرک سحر یازلیدر ، روحانی رئیس لری
دکلدر . روحانی رئیس لره (توپون) نامی ویراییلی .
تورکلرک اسکی دینی شامانیزمدن باشقه بر شیدی ،
شامانیزم تورکلرک یالکیز (سحر) ندن عیارندی .

اسکی تورکلرده یرده (توره) واردرکه اورخون
کتابه سنده (تورو) شکندده اولدیگی ، محمود کاشغری
لغتنده ینه (تورو) شکلنده در . (طومسان)
اورخون کتابه سنده کی (تورو) یی (مؤسسلر) دییه
ترجه ایدییور . محمود کاشغری ایسه (تورو) یی
(رسم) یینی (قانون و قاعده) معنا سنده کوستریور .
(ایل قالیر ، تورو قاللار ضرب مئل ، (ایات بیراقیلیر ،
فقط ، توره ، بیراقیلماز) معنا سنده ایش . [۱۵۰]
بو ضرب مئل تورکلرک توره ینه نه درجه ده رعایت
ایتمکلری و عینی زمانده بر تۆلکده ملی توره کیمدن
ساقط اولونجه تورکلرک ییچون مهاجرته شتاب
ایتمکلری کوستر . بوکون بیلله ، تورک حکومتک
چکیلدیکی بر یردن ، تورکلرک درحال مهاجرته
باشلامه لری بو اسکی عنعنه ک دولتی کوستریر .
یوقاریکی افادهلردن آکلاشیلورکه اسکی تورکلر ،

دینه (نوم) ، شریعتنه (توره) ناملری ویرلر ،
روحانیلرینه (توپون) تسمیه ایدیلردی ، قالمی ،
یالوخیلر ، اوزانلر ، اویونلر تورکلرک سحر یازلری ،
کاهنلری ، افسونچی لری حکمنده ایدی . بناء علیه
اسکی تورکلرک دینه (شامانیزم) نامی ویرمک
دوغرو دکلدر .

ضیا کونک آلب